

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

2006-3

COMBIMARKT

&

STUDIO EDE

VOORDEEL IN FOTO EN VIDEO

TEL. STUDIO EDE 0318 - 653363

Grotestraat 62, Ede tel. 0318-616414
Bellestein 21, Ede tel. 0318-614300
Stadspoort 10, Ede tel. 0318-652121
Hoofdstraat 24, V'daal tel. 0318-512689
Molenstraat 3, Rhenen tel. 0317-616866
PB 8170 6710 AD EDE

**FOTO
FILM
VIDEO
STUDIO**

Winkelcentrum Bellestein 21, 6714 DP Ede, tel.: 0318-640479

Contactlenzen / Oogmetingen / Oogdrukcontrole

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

* Wij geven u een deskundig advies

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
34e jaargang   nr 3   najaar 2006

Van het bestuur

Door Gerritje Meijer-Swierstra

De hete dagen zijn inmiddels weer achter de rug. Het begint nu tijd te worden om binnenactiviteiten te ondernemen.

De tentoonstelling "Hoofdzaken " is reeds voorbij. De prachtige hoofdbedekkingen zijn terug in Tsjechië.

Inmiddels is de tentoonstelling **100 Jaar Garnizoen** in ons museum te zien. Het is een gezamenlijk project, opgezet met de drie militaire musea in de gemeente Ede en het gemeentearchief.

Er is altijd iets nieuws te ontdekken in het museum. Daarbij denk ik aan de computer in de ontvangstruimte, die kan worden gebruikt door het publiek.

Er staan inmiddels 1.1000 foto's in de computer, die u tijdens uw bezoek kunt bekijken .

Ook zijn de voorbereidingen in volle gang voor de tentoonstelling over de schilderes Maria Wandscheer.

Het is op 19 november 2006 precies honderdvijftig jaar geleden dat ze werd geboren. Maria Wandscheer heeft veel schilderijen met bloemen en portretten gemaakt. Het Historisch Museum is de trotse eigenaar van het schilderij "Vliegenzwammen" van haar hand, dat in de vaste collectie is opgenomen.

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede

- * De contributie bedraagt € 12,50 per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 van de Vereniging Oud Ede te Ede.
- * Het dagelijks bestuur bestaat uit mevr. G. Meijer (vz), de heren J.M. van Raan (secr.) en F. Toonen (penningmeester)
- * Beëindiging lidmaatschap uitsluitend schriftelijk, uiterlijk drie maanden van tevoren.
- * Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711 NA Ede. Tel. (0318) 61 95 54.
- * Fax: (0318) 65 33 89; E-mail: hismuseumede@hetnet.nl; Internet: www.historischmuseumede.nl
- * Het museum is di./zo. open 's middags van twee tot vijf uur, op zondag tot vier uur.
- * Conservator van het museum is mevr. N. Klerk.
- * De redactie bestaat uit de heren H. Post, eindredactie, F.G. van Oort, H. van Scherrenburg, K. Lohuizen, D. Kranen en mevr. G. Meijer
- * De redactie behoudt zich het recht voor tot weigeren van een artikel.
- * Overname artikelen na schriftelijke toestemming Historisch Museum Ede.
- * Productie van het blad: Drukkerij Frouws te Ede.

ISSN 1384-7090

Mevrouw drs. A.J.Tj. de Jong heeft inmiddels 60 van haar schilderijen getraceerd. Het is de bedoeling dat er een prachtig boek met kleurenfoto's uitgegeven gaat worden. De prijs daarvan zal ongeveer € 12,50 zijn. Misschien een mooi cadeau voor de feestdagen!

Op 18 november zal burgemeester Robbertsen deze tentoonstelling openen.

De vrijwilligers van ons museum hebben 22 september het jaarlijkse uitstapje weer achter de rug, ditmaal ging de reis naar Wageningen.

Er zijn altijd nog vrijwilligers nodig, meldt u aan in het museum. Er wordt dan in overleg met u gekeken waar u zich verdienstelijk kunt maken, rekening houdend met uw interesse en vaardigheden. Zonder receptiemedewerkers is het bijvoorbeeld niet mogelijk het museum 6 middagen per week open te houden.

Ook achter de schermen wordt heel veel werk door vrijwilligers gedaan. Denk daarbij aan de collectie die niet in de vaste tentoonstelling is opgenomen, maar waaraan toch de nodige aandacht moet worden geschonken. Hebt u nog tijd over en lijkt het u aardig om iets voor het museum te betekenen? Neem dan contact op met het museum!

Museumnieuws

Door Nicolette Klerk, conservator

100 jaar Garnizoen

In 2006 is het honderd jaar geleden dat in het dorp Ede permanent militairen werden gelegerd. Ter gelegenheid hiervan is er in Ede een bijzondere tentoonstelling georganiseerd.

De tentoonstelling "100 jaar Garnizoen" is een samenwerkingsverband tussen 4 Edese musea, (Museum Luchtdoelartillerie, Museum Verbindingdienst, Museum-park Harskamp en Historisch Museum Ede), bewoners van de Artillerielaan, de Berkenlaan en het Gemeente archief.

Uit de afgelopen eeuw zijn vier markante periodes gelicht die inzicht geven in het leven van de militair in Ede. In elke periode staat er één militair in de schijnwerpers.

Door middel van diorama's worden de personen aan u voorgesteld.

Soldaat de Graaf: 1913

Wachtmeester Schot: hij leeft in de crisisjaren voor de 2e WO, 1935

Tweede luitenant Lucht: hij maakt zich gereed om na de 2e WO te vertrekken naar Nederlands Indië, 1946

Vaandrig Duif: zij heeft te maken met de dreigingen van de Koude Oorlog, 1987.

Op elke locatie komt de bezoeker dit viertal tegen, zij het steeds in een andere (werk) situatie:

Het Museum Luchtdoelartillerie blikt terug naar het kazerneleven. Dit museum geeft de werksituaties nauwkeurig weer tot in het kleinste detail.

Het Museum Verbindingdienst laat zien hoe de militairen werden opgeleid. De prachtige diorama's dienen als verlengstuk van de vaste expositie.

Het Museumpark Harskamp laat zien hoe ze het schieten beoefenden. Een expositie met een documentair karakter. Hier is ook een echte schietoefening op eigen terrein te zien.

Ons eigen Historisch Museum Ede toont de inbreng in de Edese gemeenschap. Diorama en fotografie wisselen elkaar af en vormen een eenheid. In ons museum ziet u iets minder militair vertoon. Hier gaat het om de zogenaamde nevenactiviteiten van de militair. De vormgeving is van een andere aard dan bij de militaire musea. Bewoners van de woningen aan de Artillerielaan en de Berkenlaan zijn door het HME uitgenodigd een fotopresentatie te exposeren. De presentaties van beide lanen kunt u vinden op de lange zijmuren van de expositiezaal. Tevens kunt u een digitale fotopresentatie van de woningen bekijken.

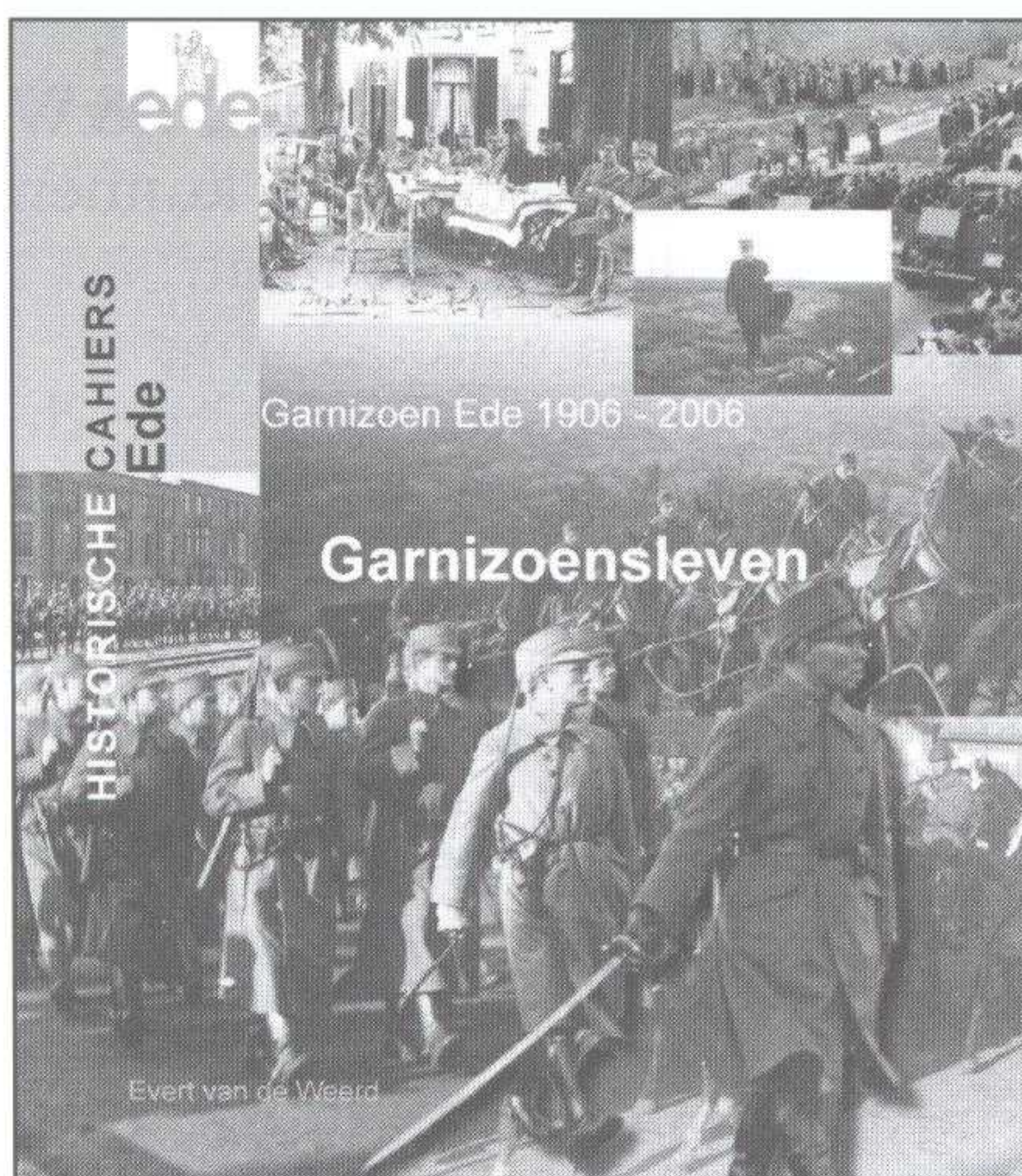
De tentoonstelling is geschikt voor jong en oud. Dit is dan ook een perfecte gelegenheid om samen met kind of kleinkind het museum te bezoeken, zelfs voor wie weinig interesse heeft voor defensie.

Voor meer informatie verwijzen wij u naar de website: www.100jaargarnizoenede.nl en voor foto's van de opening naar onze eigen website: www.historischmuseumede.nl Het museum dankt de sponsors: Ministerie van Defensie, Gemeente Ede, Provincie Gelderland, Prins Bernhard Cultuurfonds, Serviceclubs Ede. En natuurlijk de vele vrijwilligers die aan de totstandkoming van de tentoonstelling hebben meegewerkt.

Leskist

Medio oktober start er een educatief project voor groep 7 en 8 van het primair onderwijs voor de duur van tenminste drie jaar. Dit educatief Garnizoensproject omvat een leskist en zoekopdrachten en sluit aan bij deze tentoonstelling.

Omdat zowel de tentoonstelling als het onderwerp ook zeer geschikt is voor kinderen verwachten wij veel respons via scholen en ouders.

Boeken en loterij.

Ook is een historisch cahier en een jubileumboek uitgebracht over 100 jaar garnizoen. Het jubileumboek is te koop voor € 15 en het cahier voor € 9,90 in onze museumwinkel. Zoals altijd krijgt u als lid 10% korting op uw aankoop.

Ook hebben we een grote loterij georganiseerd. Guus Kuit heeft speciaal voor deze loterij een ets gemaakt in een oplage van 10 stuks. Door voor 1 euro een lot te kopen maakt u kans op een van deze tien unieke, ingelijste etsen.

Museumdag Gelderland

Op 21 oktober is het Museumdag Gelderland. Alle kinderen van 6 tot en met 12 jaar zijn welkom om samen met hun ouders/verzorgers het

museum te bezoeken en aan een door ons georganiseerde activiteit deel te nemen: kinderen van 6 tot en met 12 jaar werken aan de langste museumtekening.

kinderen van 8 tot en met 12 jaar maken een Garnizoensvlag en prikken deze op de plattegrond van Ede. Voor jongere kinderen ligt er papier en potloden klaar.

Het HME is nog op zoek naar mensen die het leuk vinden deze kinderactiviteiten op zaterdag 21 oktober te begeleiden.

N.V. Edesche Waterleiding Maatschappij

Door Zwerus de Nooij

Inleiding

In 1851 wordt het eerste private waterleidingbedrijf in ons land opgericht, de Duinwater Maatschappij in Amsterdam. Uit de Zandvoortse duinen wordt water naar Amsterdam getransporteerd, waar de inwoners het water voor 1 cent per emmer kunnen tappen. Dit is een cent goedkoper dan het schuitwater dat per schuit uit het Gein en de Vecht wordt gehaald. Ondanks het kwalitatief betere water zullen velen vanwege de kosten toch water uit de grachten blijven gebruiken. Dat dit schadelijk is voor de gezondheid is onbekend, totdat in 1868 in ons land voor de zesde keer cholera uitbreekt. Een speciale commissie stelt dan vast dat de ziekte zich verspreidt via de uitwerpselen in het drinkwater.

Dit vormt de aanzet tot oprichting van tientallen gemeentelijke waterleidingbedrijven.

Verschillende steden, zoals Arnhem en Utrecht, laten hun waterleiding aanleggen door de Belgische Compagnie Générale des Conduites de l'Eau. Aanvankelijk doet dit bedrijf ook de exploitatie, later nemen de gemeenten die taak over

De gemeente Ede gaat voorlopig niet met de tijd mee, omdat men niet overtuigd is van de noodzaak tot aanleg van een waterleiding. De eigen putten en de nortonpomp van de bewoners voldoen goed, zodat een drinkwaterleiding niet urgent is. Bovendien staan op zo'n vijftien plaatsen in het dorp gemeentepompen voor algemeen gebruik.

In het begin van de twintigste eeuw worden aanvragen gericht aan B&W voor een concessie tot aanleg en exploitatie van een waterleiding in de gemeente.

In de raadsvergadering van 13 mei 1904 worden twee aanvragen besproken. B&W stellen voorwaarden op, waarop naar hun overtuiging een concessie zou kunnen worden verleend. De meerderheid van de raad denkt daar anders over omdat:

- het drinkwater goed is en er dus geen behoefte bestaat aan een waterleiding;
- als de concessionaris niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, de gemeente de exploitatie moet overnemen en dat houdt een groot financieel gevaar in.

De aanvragen worden met 10 tegen 4 stemmen afgewezen.

Vijfenzeventig ingezetenen verzoeken de raad om op het besluit terug te komen en alsnog de totstandkoming van een drinkwaterleiding te willen bevorderen. Het verzoek wordt in de raadsvergadering van 22 juni behandeld en men besluit het adres voor kennisgeving aan te nemen.

Edesche drinkwatervoorziening

Begin 1905 koopt de firma R, Cruyff en Zoon uit Amsterdam van de buurt Manen voor f 10.000,- een perceel heide van 5 ha. Het terrein, gelegen bij station SS, is bestemd voor de aanleg van een villapark, Park Maanen. Het plan tot exploitatie van het park betreft de bouw van 64 villa's en een hotel. Omdat de fa. Cruyff het project van stromend water wil voorzien, wordt bij B&W een verzoek ingediend om in het park een waterleiding te mogen aanleggen.

De raad besluit op 31 maart een voorlopige concessie te verlenen om in het park een drinkwaterleiding aan te leggen en te exploiteren. In hetzelfde jaar wordt

---

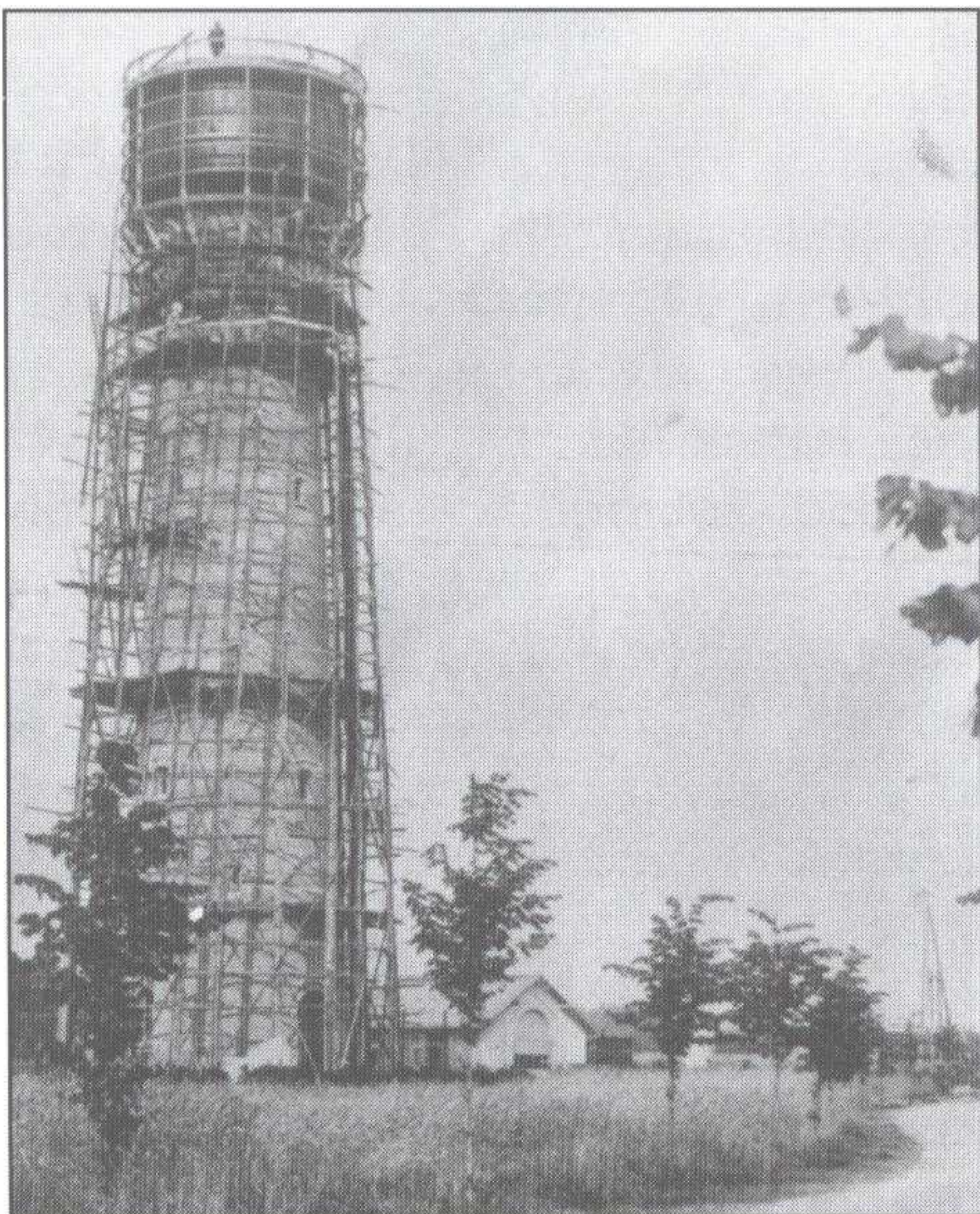

begonnen met de bouw van het hotel dat wordt uitgevoerd door het Edese aannemersbedrijf Eijlander. Het in die tijd sjieke Parkhotel is gelegen aan de Van Borsellelaan. De naam van deze laan wordt in 1930 officieel veranderd in Oranjelaan. Blijkens een advertentie uit die tijd heeft het hotel een o.a. een Frans restaurant genaamd "Riche", een donkere kamer, een damessalon, gaslicht op alle 20 kamers en waterleiding. Het hotel als zodanig heeft niet lang dienst gedaan, want vanaf 1937 tot 1944 is in het Parkhotel het internaat "Roelof Hart" gevestigd. Van 1946 tot 1953 doet het dienst als schoolgebouw van de "Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs te Ede". In 1956 wordt het gesloopt.

In de zomer van 1905 vraagt fa. Cruyff aan B&W om haar concessie te verlenen voor de aanleg en de exploitatie van een openbare waterleiding in de gehele gemeente. Deze aanvraag heeft nu meer succes want de raad is binnen een jaar van gedachten veranderd. De komst van het garnizoen zal op de veranderde zienswijze zeker van invloed zijn geweest.

Tijdens de behandeling van het verzoek in de raadsvergadering van 5 september verklaren B&W zich voorstander van het verlenen van een concessie. Na een uitgebreide gedachtewisseling besluit de raad met 14 tegen 1 de fa. Cruyff de concessie te verlenen voor dertig jaar. Voor het verlenen van de concessie stelt de gemeente wel een aantal voorwaarden, o.a. dat:

- naasting en overneming door de gemeente op niet onaannemelijke voorwaarde mogelijk moet zijn;
- de concessionaris binnen drie maanden een overeenkomst moet sluiten met het Departement van Oorlog, waarbij het departement zich voor minstens tien jaar verbindt tot afname van water voor de militaire gebouwen;
- de concessionaris de verplichting heeft om op 1 mei 1906 de waterleiding zover gereed te hebben dat de kazernes van water kunnen worden voorzien;
- op 1 augustus het gehele buizennet in exploitatie moet zijn.

In de steigers

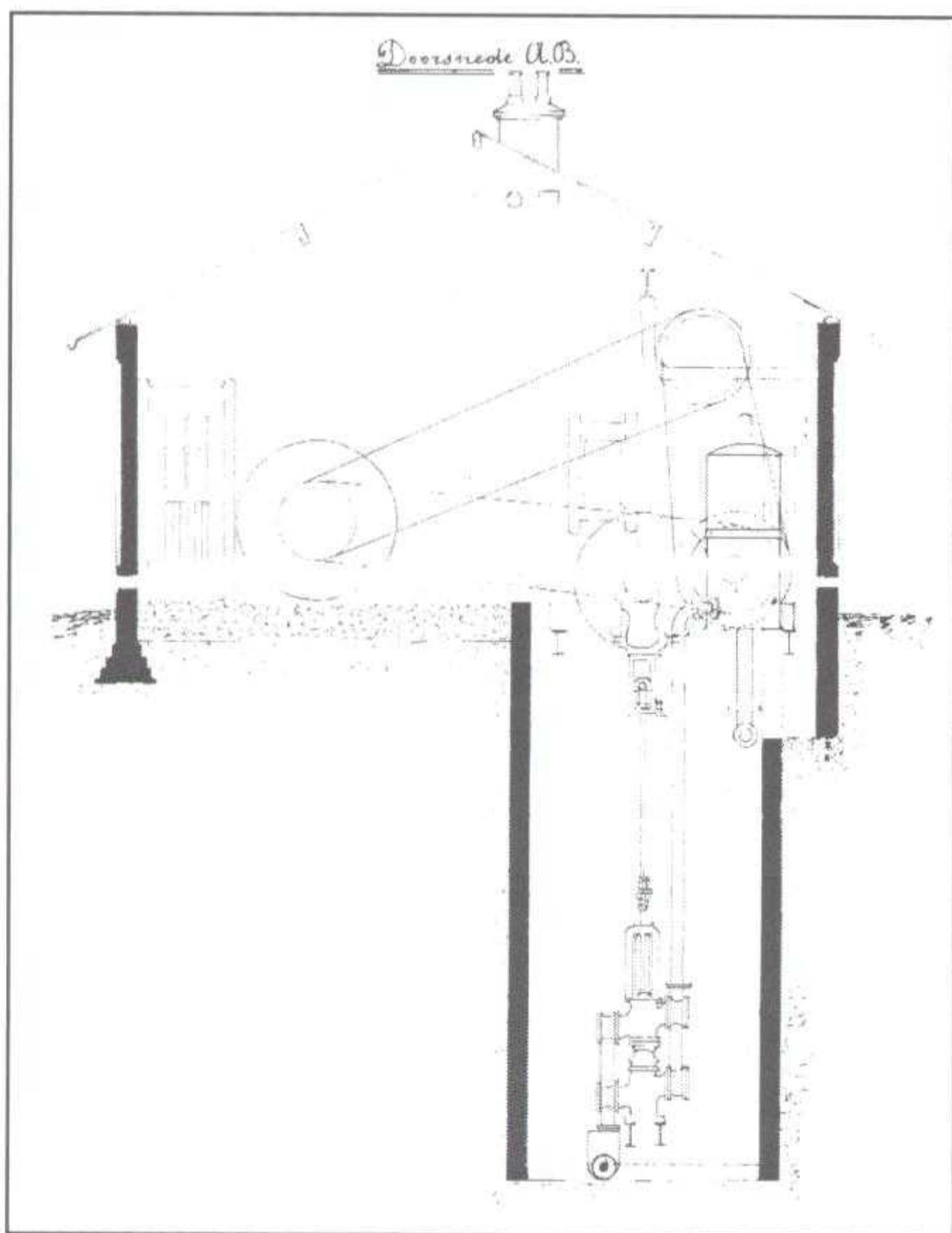
Edesche Waterleiding Maatschappij (EWM)

Als in november 1905 de fa. Cruyff de vereiste overeenkomst met het ministerie van Oorlog sluit, is voor de concessionaris de weg vrij om met de werkzaamheden te beginnen. De gemeente geeft een stuk grond in erfpacht dat gelegen is aan de Lindelaan, hoek Klinkenbergweg. De fa. Cruyff bouwt hierop een pompgebouw en een watertoren. De watertoren, naar een ontwerp van Cruyff, krijgt een hoogte van 41 meter met op de top een reservoir met een inhoud van 200m³.

In het pompgebouw worden twee gasmotoren van 18 pk geïnstalleerd voor de pompen die het gewonnen grondwater naar het waterreservoir verpompen.

Er wordt hard gewerkt aan de bouw, het graven van diverse putten voor het oppompen

Doorsnede pomp met riemaandrijving

van het water en de aanleg van het buizenet. De deadline die in de voorwaarden is gesteld wordt gehaald en de waterleiding is 1 mei 1906 operationeel.

De eerste acht jaar na de oprichting van de waterleidingmaatschappij bleven de resultaten van de exploitatie beneden verwachting, omdat het aantal aansluitingen in het dorp (plm. 300) zich minder uitbreidde dan waarop men had gerekend. Gelukkig was de kazerne een goede afnemer en dat vergoedde veel.

In het voorjaar van 1912 waren er plannen om de EWM over te nemen. Zouden de tegenvalende resultaten misschien van invloed zijn geweest om te gaan onderhandelen met de gemeente?

De gemeente bood f 200.000,- en de EWM vroeg f 289.000,-. Er werd stevig onderhandeld, maar de partijen konden niet tot overeenstemming komen en de overname ging niet door.

1914-1918

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog ging het veel beter met de EWM omdat het waterverbruik sterk was toegenomen, hetgeen werd veroorzaakt door:

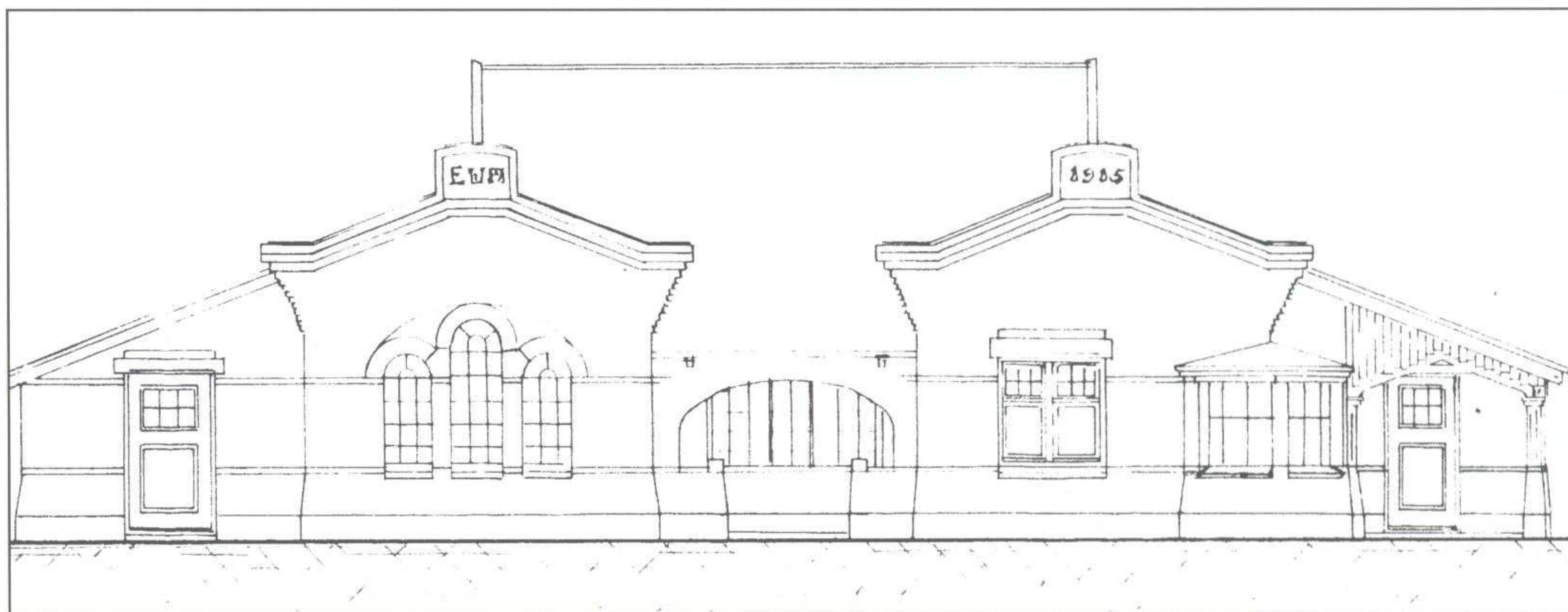
- meer waterverbruik op de kazernes omdat er als gevolg van de mobilisatie veel meer militairen waren gelegerd dan normaal en
- grote leveringen aan het "vluchtoord Ede" op de Ginkelse Heide, waar in de jaren 1915-1917 meer dan vijfduizend Belgische vluchtelingen verbleven.

De toename van het waterverbruik had tot gevolg, dat de pompcapaciteit onvoldoende was om hieraan te voldoen. Daarom moest in 1915 behoorlijk worden geïnvesteerd in nieuwe motoren (totaal 72 pk) en in het bouwen van een nieuw pompgebouw. Tegenover de watertoren en het reeds bestaande pomphuis kwam aan de Klinkenbergerweg een nieuw gebouw. Hierin kwam ruimte voor een machiniekamer met een pompkelder, kantoren en werk-en bergplaats. Dit nieuwe pompgebouw (het huidige restaurant "Het Pomphuis") kreeg destijds in de twee gevelpunten E.W.M. in 1915.

Toren met het eerste pompgebouw in 1906

Onenigheid over het tarief

Volgens het contract tussen de gemeente en de EWM moest het tarief voor de levering van water worden vastgesteld in overleg met de gemeenteraad. In de jaren twintig kon de EWM niet tot een rendabele exploitatie komen omdat de tarieven naar haar mening te laag waren. De gemeente wees de gevraagde verhoging van 35% resoluut van de hand en wilde niet verder gaan dan 25%. Dit meningsverschil sleepte zich een aantal jaren voort, zodat uiteindelijk de rechter er aan te pas moest komen om uit de impasse te komen.

In 1928 volgde een uitspraak ten gunste van de gemeente. Later kwamen de partijen alsnog tot overeenstemming. De gemeenteraad ging akkoord met een verhoging van 35% op voorwaarde dat tot 1 januari 1936 geen nieuwe prijsstijgingen meer zouden plaatsvinden en de EWM afstand deed van aanspraken op vergoeding van in vroegere tijden geleden schade door te lage tarieven. En zo keerde de rust gelukkig weer terug.

Verdere uitbreiding

Omdat de concessie op 31 december 1935 eindigde, vroeg de EWM de gemeente om verlenging. In de raadsvergadering van 22 maart werd de aanvraag besproken en de raad besloot met 16 stemmen voor en 4 tegen om de concessie met tien jaar te verlengen.

Door de stijging van het aantal aansluitingen op het waterleidingnet moest in 1937 de pompcapaciteit opnieuw behoorlijk worden vergroot. Verspreid over het terrein van de waterleiding, dat was gelegen naast en achter het pompgebouw (richting huidige tennisbanen), werden nieuwe waterbronnen aangeboord. Er kwamen vier betonnen schachten met een diepte van 12 meter met op de bodem een elektrisch aangedreven centrifugaalpomp voor het oppompen van het water.

1940-1945

Gedurende de oorlogsjaren waren er rond de watervoorziening voor de ongeveer 2.300 aansluitingen in het dorp Ede weinig problemen. In januari 1945 veranderde dit, doordat wegens de beperkte stroomlevering er niet voldoende water kon worden opgepompt. Daardoor moest de levering worden beperkt en kwam er alleen van 7:00 tot 9:00 uur water uit de kraan.

Afgezien van de schade aan de watertoren door een artilleriebeschieting op 17 april 1945 is de EWM zonder veel vernielingen aan gebouwen of installaties de oorlog doorgekomen.

Er was nog wel een schadepost van geheel andere aard: de post waterleveringen aan de Duitse Wehrmacht ten bedrage van f 13.482,81 die door het overhaaste vertrek niet was betaald.

Al vrij snel na de bevrijding, op 5 juli, wordt C.J. Cruyff als politiek delinquent in zijn functie geschorst en wordt de EWM door het Nederlandse Beheersinstituut onder beheer gesteld. Het Militair Gezag benoemt A.J. Lafeber uit Veenendaal tot directeur.

Overname EWM

Al enige tijd voor de oorlog achtte B&W het wenselijk de EWM na afloop van de concessie op 1 januari 1945 over te nemen. Op grond van de concessievoorwaarde had de gemeente vóór 1 januari 1944 moeten verklaren van haar bevoegdheid tot overname gebruik te willen maken. De toenmalige NSB-burgemeester heeft evenwel nagelaten dit te doen, met als gevolg dat de gemeente niet eerder dan 1 januari 1956 het waterleidingbedrijf zou kunnen overnemen.

Na de bevrijding dienen B&W in augustus een verzoekschrift in bij de Raad voor Rechtsherstel in Arnhem om alsnog gelegenheid te krijgen zich over de overname uit te spreken. In maart 1946 beslist de Raad de concessie te beperken tot 31 december 1948. Verder krijgt de gemeente de gelegenheid om vóór 1 januari 1947 te verklaren of zij van haar bevoegdheid tot overname gebruik wil maken.

Omdat het voor de gemeente van groot belang is of een gemeentelijke exploitatie wel rendabel is, vraagt zij in maart 1946 aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een rentabiliteitsrapport uit te brengen. Na een gedegen studie wordt een positief advies gegeven, waarna de noodgemeenteraad op 31 juli besluit de concessie op te zeggen en het waterleidingbedrijf over te nemen: *“Teneinde de voorziening in één der allereerste levensbehoeften met ingang van 1 januari 1949 in handen van de gemeenschap te leggen”*, aldus de Edesche Courant.

De EWM beschouwt de opzegging als niet rechtsgeldig en dagvaardt de gemeente. De rechter stelt de gemeente in het gelijk. De EWM neemt hier geen genoegen mee en gaat in hoger beroep. Na enige tijd is zij echter bereid hangende het proces mee te werken aan een schikking. Er volgen dan onderhandelingen over de overnamesom die moeizaam verlopen, maar uiteindelijk komen de partijen er uit en wordt het bedrag voor de overname vastgesteld op f 604.975,50.

Op 22 december 1950 vindt de officiële overdracht plaats en is de gemeente Ede eigenaar van het waterleidingbedrijf. Uit de bouwtekeningen blijkt dat oorspronkelijk op de geveltoppen van het pompgebouw EWM-1915 stond, thans staat er GW-1915. Waarschijnlijk is deze wijziging aangebracht na de overname, om aan te geven dat het sindsdien gaat om het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf.

Verdere ontwikkeling

Om technische en administratieve redenen werden per 1 juli 1951 het waterleidingbedrijf en het gemeentelijke gasbedrijf samengevoegd. Op 1 januari 1976 trad het gemeentelijke gas- en waterleidingbedrijf toe tot de Veluwe Nutsbedrijven N.V. (VNB) in Apeldoorn. De gemeente ontving voor de overdracht f 19.422.310,08.

In 1995 werd de VNB overgenomen door het energiebedrijf Nuon N.V. waarvan de waterpoot inmiddels is ondergebracht bij Vitens.

Watertorens

Vanaf 1865 werden in ons land ruim 250 watertorens gebouwd. Momenteel staan er nog zo'n 175, waarvan de helft nog in gebruik is. Sommige torens hebben een architectonische en historische waarde en zijn als industrieel erfgoed op de Monumentenlijst geplaatst.

De watertoren vormde een belangrijk onderdeel van het waterleidingsysteem. Het reservoir boven in de toren stond rechtstreeks in verbinding met het waterleidingnet en zorgde voor een constante en voldoende hoge druk op het gehele net.

Sinds de jaren 50 wordt de functie van de watertoren steeds meer vervuld door moderne goed regelbare pompsystemen en is ze overbodig geworden.

Zoals vermeld liet de fa. R. Cruyff en Zoon de Edese toren bouwen op een door de gemeente in erfpacht gegeven stuk grond aan de Lindelaan, hoek Klinkenbergerweg. De toren was een ontwerp van de heren Cruyff die van beroep bouwkundigen waren. De hoogte bedroeg plm. 41 meter en bovenin werd een stalen waterreservoir geplaatst met een inhoud van 200 m³.

Het schilderwerk aan de toren werd verricht door de fa. W. de Nooij en Zonen voor een bedrag van f 580,25. Er werd een uurloon berekend van 17 cent, maar voor het schilderen van de 6 meter hoge houten bovenbouw werd 19 cent per uur berekend. Voor dit gevaarlijke werk kreeg men dus 2 cent extra!

Op de balans van de EWM van 1906 stond de toren gewaardeerd voor f 21.856,66, voor die tijd een groot bedrag.

Na het gereedkomen van de toren waren er plannen om deze voor het publiek toegankelijk te maken. De gemeente stelde echter wel een voorwaarde: "*Bij het maken van een uitzichttoren op de watertoren zal het toegangstarief daartoe onderworpen zijn aan de goedkeuring van Burgemeester en Wethouders.*" Het is niet bekend of de watertoren ooit als zodanig in gebruik is geweest. Misschien hadden de dorpsbewoners er helemaal geen belangstelling voor.

In 1920 werd, wegens de toen heersende woningnood, in de toren een woning gebouwd ten behoeve van de tweede machinist. Deze woning is als zodanig tot de jaren vijftig in gebruik geweest.

De oorlogsperiode

De watertoren heeft ook een aantal jaren dienst gedaan als militaire waarnemingspost. In de mobilisatieperiode installeerde het Nederlandse leger er een observatiepost. Gedurende de bezettingsjaren heeft het Duitse leger dat ook gedaan. Een bewijs daarvan wordt bewaard in het Historisch Museum Ede: een stuk zink, gevonden bij de sloop van de toren, waar een Duitse soldaat zijn legernummer in heeft gekrast. Het wachtlopen verveelde hem blijkbaar.

Zowel aan het begin als aan het eind van de oorlog werd de toren getroffen tijdens artilleriebeschietingen. Zo werd op 12 mei 1940, omstreeks het middaguur, de toren onder vuur genomen. Volgens het rapport van het Legerkorps Artillerie waren er op de toren figuren waargenomen en men vermoedde daarop een vijandelijke waarnemingspost. Het 12e Regiment Veldartillerie kreeg opdracht vanuit de

---

Grebbelinie dertien granaten op de toren af te vuren. Twee schoten troffen doel, maar grote schade richtte het niet aan want in het jaarverslag van de EWM over 1940 werd daarvan geen speciale melding gemaakt.

Halverwege de bezetting moest de wit geschilderde bovenbouw in opdracht van EWM worden overgeschilderd in camouflagekleur. Schilder Dirk Jan Koops kan zich nog goed herinneren hoe hij als jong maatje met een collega deze moeilijke klus moest uitvoeren. In een rieten mandje, met touwen bevestigd aan een ijzeren balk die over de rand van de toren stak, deden zij op 40 m hoogte hun enerverend werk. (Enige tijd na de oorlog schilderden zij de bovenbouw weer in de originele witte kleur).

Dinsdagmorgen 17 april 1945, de dag van de bevrijding van Ede, legde het 143e Field Regt. RA vanaf de Zuid-Ginkel een tien minuten durend storingsvuur op Ede. Hierbij kreeg het waterreservoir van de toren een voltreffer. Dit had tot gevolg dat het water uit het reservoir met donderend geweld naar beneden stortte.

Ondanks de hectische omstandigheden zag iemand kans van dit gebeuren bijgaande unieke foto te maken .

De voltreffer

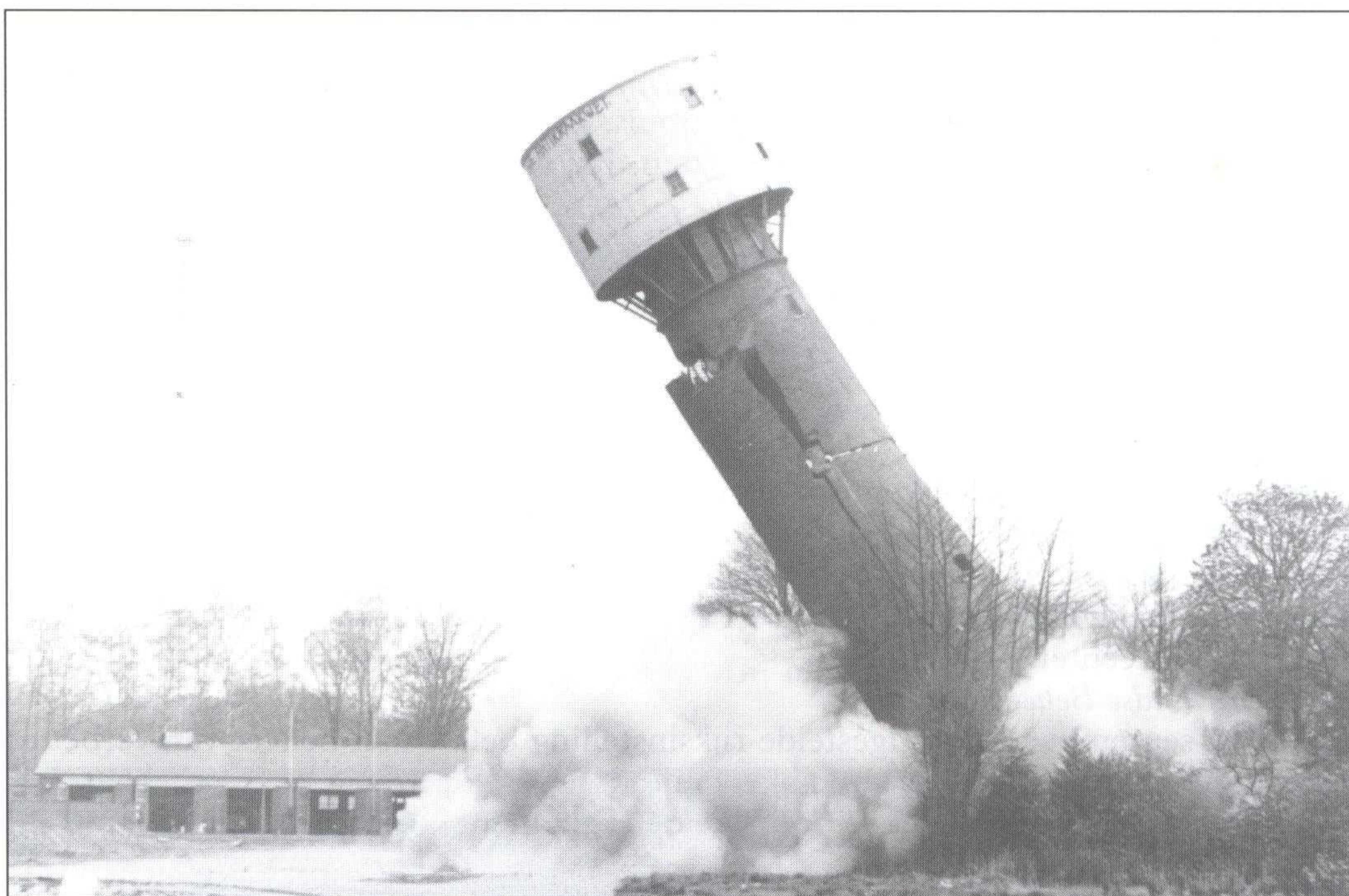
Een roemloos einde.

In de jaren vijftig valt bij drinkwaterbedrijven steeds vaker de keus op de hydrofoorinstallatie als technisch alternatief voor de watertoren. Ook het Gas- en Waterbedrijf van Ede kiest voor dit systeem en daardoor raakt de toren zijn oorspronkelijke functie kwijt. Deze wordt echter nog vele jaren gebruikt voor allerlei doeleinden zoals:

- uitkijkpost van de bosbrandweer en het drogen van brandslangen;
- opstelling van antennes voor draadloze communicatiesystemen;
- plaatsing van de sirenes voor luchtalarm, fall-out etc.

In de loop der jaren raakte de toren een beetje in verval en de gemeente vond dat deze maar moest worden gesloopt. Brandweer, horeca en andere instanties ondernamen actie om de toren te behouden, maar het mocht niet baten. De gemeente zette door en gaf een sloopbedrijf opdracht de toren op te blazen. Voor een bedrag van f 60.750,- werd op 27 april 1978 de spectaculaire klus geklaard. Onder grote publieke belangstelling stortte de 72-jarige reus neer en daarmee raakte Ede een architectonisch omstreden bouwwerk kwijt.

Bedrijfsgegevens:

Fa. R. Cruyff en Zoon, opgericht 1905

firmanten Rijk Cruyff en Cornelis Johan Cruyff

N.V. Edesche Waterleiding Maatschappij 1906-1948

directie 1906-1945, C.J. Cruyff

1945-1948, J. Labeber

bestuursleden 1945-1948 de wethouders M. Wiegeraadt en H.P. Hoolboom

gem. secretaris O.R. Berger

ir. J.D. Hammer

(directie en bestuursleden 1945-1948 allen benoemd door het Ned. Beheers-instituut)

Aansluitingen op het waterleidingnet

Jaartal	Ede-dorp-	Bennekom	Lunteren	Geld. Veen.
1907	87	--	--	--
1919	335	94	--	--
1929	1308	452	--	--
1940	2168	746	183	345
1949	2886	935	361	???

Bennekom is aangesloten in 1919; Geld. Veenendaal in 1931 en Lunteren in 1933

Verklarende woordenlijst

Nortonpomp:

Een zuigpomp aangesloten op een nortonbuis. Een nortonbuis loopt aan de onderzijde spits toe en is opzij voorzien van gaten. Hij wordt de grond ingebracht totdat hij een geschikte waterlaag ontmoet.

Hydrofoor:

Combinatie van pomp(en) en drukketel(s) waardoor een goede en vrijwel constante druk op het waterleidingnet kan worden gehouden.

Gasmotor:

Verbrandingsmotor waarin gasvormige brandstof wordt toegepast. Destijds dikwijls steenkolengas (stadsgas).

Noodgemeenteraad: Bij afwezigheid van een wettig gekozen gemeenteraad, een in onderling overleg benoemde raad.

Raad voor Rechtsherstel: Deze op 17 september 1944 ingestelde raad had ten doel personen, aan wie tijdens de Duitse bezetting vermogensaandelen waren ontnomen, in hun rechten te herstellen.

Het Nederlandse Beheersinstituut:

De op 17 september 1944 ingestelde rijksinstelling belast met beheer van verbeurd verklaarde goederen van vijandelijke onderdanen, alsmede met het beheer van eigendommen van gedetineerde politieke delinquenten.

Militair Gezag:

Vertegenwoordiging van het regeringsgezag in de door de geallieerde bevrijde gebieden. Het bestond uit militairen en onder de wapenen geroepen burgers.

Bronnen:

Archief gemeente Ede; Geschiedenis van Ede, deel 1; Nederlandse Watertorenstichting; Safe no. 2000; Nijenhuis, De Zandloper 1981-1

Oproep.

Indien er leden van onze vereniging van mening zijn dat een (waardevol) pand in Ede behouden moet blijven en ten onrechte nog niet op de gemeentelijke monumentenlijst staat, dan kunnen zij contact opnemen met het bestuur van onze vereniging; bij voorkeur per mail of brief.

Cijferwerk, maar vooral mensenwerk.

TEN KATE & HUIZINGA

www.tkhabc.com

ACCOUNTANTS • BELASTINGADVISEURS • CONSULTANTS

Eén met uw onderneming.

Stationsweg 39 6711 PK Ede Tel: 0318 - 65 15 04 Fax: 0318 - 65 20 05 E-mail: ede@tkhabc.com

Vestigingen: Enschede - Almelo - Denekamp - Doetinchem - Ede - Haaksbergen - Hengelo - Kampen - Lochem - Oldenzaal - Winterswijk - Wollega

uw partner in assurantiën en financiële adviezen

Stationsweg 31 • 6711 PJ Ede

Postbus 8250 • 6710 AG Ede

Tel: 0318 - 67 27 67 • Fax: 0318 - 67 27 66

Email: info@stargroup.nl • www.stargroup.nl

Kleef

Reclame en Acquisitiebureau

*Gespecialiseerd in: Clubbladen, Programmabladen,
Personeelsbladen, Openingsbrochures*

Wandscheerstraat 37, 6717 KP Ede, telefoon 0318 645542, fax 0318 645543
mobiel 0624 589136 e-mail a.kleef@planet.nl

Geen brood zonder gist.

Door Frans van Oort & Henny Verschuur-van de Weerd

Inleiding

Na het lezen van het verhaal in De Zandloper van 2005-3 over 100 jaar Bakkerij Van Snippenberg liet ik, Henny Verschuur-van de Weerd, uit mijn mond vallen, dat ongeveer eenderde van die periode deze bakkerij door mijn vader van de zogenaamde Koningsgist was voorzien. Dit werd door de redactie van dit blad direct opgepakt en met enige druk van die kant ben ik daarna de oude administratie en bijbehorende stukken weer eens gaan inzien om daar de nodige gegevens uit tevoorschijn te halen. En met plezier.

Henny van de Weerd onder het bord met de aanduiding "Koningsgist".

De gistlevering werd vanouds gedaan door P. Broekhoven, die weer werd opgevolgd door zijn zoon. Maar deze werd ziek en moest de zaak noodgedwongen overdoen. Mijn vader, Derk van de Weerd, tevens buurman, werd gevraagd of hij interesse in deze baan had. Dit aanbod werd met beide handen aangenomen, want hij wist al voor een deel wat hem te doen stond. Hij had namelijk al meerdere keren op drukke dagen geholpen, en eigen baas te zijn leek hem beter dan elke dag naar de AKU te gaan. Met de leverancier, de Nederlandsche Gist en Spiritusfabriek te Delft werd snel overeenstemming bereikt en hij werd tot plaatselijk agent benoemd.

De bakkers in Ede

Alle bakkers, die tussen 1935 en 1967 in de administratie voorkwamen, zijn zo goed mogelijk weergegeven in de tekeningen met de bijbehorende adressenlijsten. De laatste kolom is ingeruimd om weer te geven de hoeveelheden gist in kilogrammen die per week in twee leveringen werd rondgebracht. De hier aangegeven hoeveelheden zijn van de eerste week van 1941. Aan een aantal genoemde bakkerijen

werd niet geleverd. Waarschijnlijk waren deze op dat tijdstip nog niet gevestigd of inmiddels gestopt.

nr	straat	opeenvolgende bakkers	aantal kg wk 1-'41
1	Otterloseweg 16	H. Tigelaar, G. Jonker	1+1
2	Otterloseweg 29	T. ten Ham, H. van de Glind, A + M Werkman	2+2
3	Bospoortstr 42	Koops, L.van de Wetering, H.van de Wetering	2+2
4	Bospoortstr. 29	H.van de Velden, C.P.Schepers, R.Boon, A. van de Spek, H.J.Zandbergen	2+1
5	Bospoortstr. 36	T.G.Meester	1+1
6	Grotestraat 13	Koops, C.Tollenaar, G.Hardeman, J.v. der Poel	2+2
7	Grotestraat 43	J.A.Werner, H.van der Spek	3+3
8	Grotestraat 26	R.Hansman	4+4
9	Molenstraat 25	J.Griffioen, Prakken, van Zalingen	
10	Grotestraat	A.de Ronde,	1+1
11	Grotestraat 48	C.Brinkman, G.J.Broekhuis	3+3
12	Grotestraat 24	W.J.Diepenbroek, A.van de Ham, T. Pannekoek, J. van Snippenberg	2+1
13	Bunschoterweg 8	A.Hallie (wel bakkerij, geen winkel)	1+1
14	Bunschoterw. 35	C.A.de Klein, C.L.Regterschot, J. van Capelle	1+1
15	Grotestraat	Coöp."de Toekomst, bakker de Gans	8+8
16	Grotestraat 98	J.Versteeg, G.H.Matthijsen	
17	Grotestraat 14	J.Oost, J.van Snippenberg	1+1
18	Maandereind 1	R.Hansman	
19	Maandereind 34	H.A.Koops,	2+2
20	Maandereind 36	H.van Ingen	2+2
21	Telefoonweg	W.van Bentum, G.de Vente	
22	Telefoonweg 56	H.Hallie, H.van Egdome	2+2
23	Telefoonweg 27	P.A.Neuman, J,Admiraal	2+2
24	Telefoonweg 23	R.Coppens	1+1
25	Concordialaan 16	A.Meeuwissen	
26	Bettekamperpad	T.G.Meester, E.Adams	
27	Kraatsweg 16-18	W.H.van de Wetering	3+2
28	Schaapsweg 64	J.Koops	2+2
29	Schaapsweg 79	J.Busser	
30	Slunterweg 20	A.Appel	5+6
31	Veenderweg 51	C.Teunissen	2+2
32	Waterloweg 47	J.M.Schinkel	
33	Waterloweg 43	D.Verwoert	2+1
34	Maanderweg 21	A.P.Vervark, B.Onnink, B.Onnink jr	2+1
35	Verl.Maanderw. 2	H.Klomp, G,de Jager, Steenbeek, Haselaar	
36	Korenbloemln.1	A.Kap, A.van Roekel	
37	Verl.Maanderweg	A.J.Westerbeek, C.Brokking	1+1
38	Verl.Blokkenw.1	W.van Voorst, H.van Voorst, Hardeman- van Voorst	3+3
39	Verl.Parkweg 35	B.van Kooten	2+2
40	Bovenbuurtweg	G.van Snippenberg, E.van de Bospoort	2+2
41	Parkweg 103	J.van Snippenberg	4+4
42	Parkweg 18	J.A.van Berkel, J.van Berkel jr., Ouwehand	3+2
43	Parkweg 3	H.van de Brink, H.van de Brink jr, M.Vermin	2+2

Als noot bij de lijsten en tekeningen moet worden opgemerkt, dat de straatnaamgeving is afgestemd op voornoemde periode. Daar is later veel verandering in gekomen (denk maar eens aan de doorbraken van de Amsterdamseweg en de Molenstraat, de veranderde loop van de Telefoonweg enz.).

Uit de lijst blijkt verder dat er in die eerste week van 1941 toch 33 bakkerijen in het dorp Ede actief zijn en daarin hun bestaan vinden.

Opvallend is ook dat bijvoorbeeld de Coöperatie "De Toekomst" aan de Grotestraat met 16 kg gist de kroon spant. Naast bakkerij is dit tevens een kruideniers-

winkel. Goede tweede is A. Appel van de Slunterweg met 11 kg gist per week. Dit moeten toch voor die tijd grote bakkerijen geweest zijn.

Specialiteiten onder de Edese bakkers

Sommige bakkers bakten niet alleen de gangbare broodartikelen, maar stonden ook bekend vanwege hun specialiteiten.. Zo wisten we van bakker T.ten Ham (nr 2) dat hij de “Eerste echte Edese Heidekoeken” hier introduceerde, en stond bakker Versteeg (nr 16) bekend om zijn heerlijke Weespermoppen. Bakker Oost (nr 17) maakte furore met zijn geweldige mooie suikerwerken van kerken en kastelen. Bakker Hansman (nr 18) sprong er weer uit met de mooiste producten bij de feestdagen (Pasen, Sint en Kerst). En voor de lekkerste “klaarrog” moest je bij de bakker van Ingen (nr 20) zijn.

Het reclamebord van bakker T. ten Ham

Tenslotte had bakker A. van Roekel (nr 36) een eigen koekjesfabriek. Zo zien we dat de burger in die tijd voor de broodnodige variatie ook best in Ede terecht kon.

Koningsgist en zijn vervoer

De meest geschikte voedingsstoffen voor de gistbereiding werden van oudsher uit de graansoorten gerst en maïs verkregen. Dit werd in de Rotterdamse haven aangevoerd en via kleinere schepen naar de Koninklijke Nederlandsche Gist en Spiritus Maatschappij te Delft gebracht. Via een biologisch proces werd de gist met een aantal bijproducten geproduceerd, zoals spiritus en veevoer.

Uiteindelijk werd de gist in kiloblokken geperst en in Koningsgist-omslagen gewikkeld. Deze blokken werden per 20 stuks in een kistje getransporteerd.

De verzending geschiedde hoofdzakelijk per spoor. Enige malen per dag kwamen in Delft de spoorwegwagons aan en werden ze geladen en naar alle richtingen verzonden. Zo kwam ook bijna dagelijks een zending gist aan op het station van Ede. Van hieruit verzorgde het transportbedrijf G. van Silfhout het vervoer van de kistjes naar het huisadres van de plaatselijke agent aan de Kreelseweg.

De plaatselijke verspreiding

Vanuit dit “distributiecentrum” ging het per transportfiets naar de bakkerijen. Het vervoersysteem moest zodanig geregeld zijn, dat de bakkerijen onmiddellijk en altijd geholpen konden worden.

Naast de bakkers in Ede werd ook geleverd aan de bakkerijen in Ederveen, Nederwoud, Lunteren, Meulunteren en Otterlo. Een groot gebied om te leveren! Om

alles goed te laten verlopen werd bijvoorbeeld de gist voor de Otterlose bakkers meegegeven aan de melkleverancier van deze plaats die de melk van de boeren naar de "Concordia" melkfabriek bracht. Mijn vader ging dan eenmaal per maand bij de Otterlose bakkers langs om zijn geld te innen.

's Morgens werd veelal geleverd aan de Edese bakkers; meestal om de dag en de grotere bakkerijen elke dag. Aansluitend ging mijn vader in de middag met drie kisten (dus 60 kg) op de transportfiets naar Ederveen en Nederwoud om vandaar naar Lunteren te fietsen.

Vanaf eind 1949 had hij voor Lunteren geregeld dat "Van Gend en Loos" de nodige gist voor alle bakkers bij één van hen had neergezet; zo kon hij vanuit uit dat centrale punt alle bakkers voorzien.

De gist werd geleverd per kilogram. Dit was een vereiste van de gistfabriek en de Warenwet. Bekend was de hoeveelheid gist die de bakkers nodig hadden; op het totaal kon het wel eens een paar kilo schelen maar meer ook niet. Alleen met Kerst en Nieuwjaar werd echt meer afgeleverd, want dan kwamen

de burgers bij de bakkers om gist voor de oliebollen. De bakkers mochten de gist wel per ons (100 gr) verkopen.

De oorlog, gevolgd door nieuwe ontwikkelingen

Gist was niet zo lang houdbaar en vooral in de beginperiode waren er geen koelcellen aanwezig. In de laatste oorlogswinter kreeg mijn vader het steeds moeilijker, want dan kwam de gist soms al beschimmeld aan. Er reden geen treinen meer en het transport gebeurde per houtgestookte auto, die soms erg lang onderweg was. Dan werd de schimmel eraf geschraapt en de bakkers konden weer bakken, want geen brood zonder gist.

Behalve voor gist was mijn vader ook tussenpersoon voor andere bakkerijgrondstoffen zoals de slaolie en de olie om de bussen en platen mee in te smeren. Die kwamen van Calvé-Delft.

De slaolie werd in vaten geleverd en dan per liter bij huis afgetapt. De bakkers moesten dan hun eigen kannetje meebrengen

Na de oorlog kwamen er nieuwe Calvé-producten bij zoals wittebrood- en bruinbroodcrème, emulsie en later ook de mayonaise (glazen 3 literpotten). De crèmes werden gebruikt om het brood langer vers te houden en er meer smaak aan te geven.

Ook de gist kwam in een nieuwe verpakking. Het waren geen kisten meer, maar kartonnen dozen met een inhoud van 12 pakken (12 kg).

Uit(je)

Zo af en toe mochten de bakkers die daar prijs op stelden, een bezoek brengen aan de gistfabriek in Delft. Er werd vervoer geregeld en zo maakten ze er een dagje uit van. Bekend is dat een groep na de bezichtiging naar het strand van Scheveningen is gereisd (zie foto). Bij een andere zelfde soort gelegenheid zijn de bakkers naar Rotterdam gereisd om een rondvaart door de havens te maken.

Het uitje naar Scheveningen is vroeger op de gevoelige plaat vastgelegd.

V.l.n.r. achterste rij: D. van de Weerd (gistleverancier) en de bakkers: W. van Voorst, P.A. Neuman, A. Meeuwissen, G.Ĵ. Broekhuis, E. Adams, G.H. Mathijzen, Ĵ. Griffioen, D. Vervoert, H. Tigelaar, H. van Egdom, Teunissen (geen bakker), dan de twee staande dames: mw. Van Vervark, mw. Broekhuis, vervolgens geknield v.l.n.r. G. van Snippenberg, A. Hallie, mw. Meeuwissen, mw. Griffioen, mw. Vervoert, mw. Adams, mw. Voorst, A.P. Vervark en tenslotte zittend v.l.n.r.: mw. Ten Ham, T. ten Ham, mej. H. van de Weerd, mej. G. Tigelaar en mw. Teunissen (geen bakkersfamilie)

Het aantal Edese bakkers is vanaf het eind van de jaren 50 van de vorige eeuw snel afgenomen. Zoals zoveel kleine middenstanders hebben de meesten het veld moeten ruimen voor de supermarkt en de grote bakkerijen. Er zijn nog weinig bakkers over die het brood helemaal zelf bakken. Eén en ander had tot gevolg dat ook voor mijn vader zijn werkzame tijd er op zat. Hij ging dan ook in 1967 met pensioen.

Bronnen

- Archief Henny Verschuur-van de Weerd
- Gemeente Ede, afd. Realisatie

Het Historisch Museum Ede bedankt haar sponsors:

AAA administratiekantoor
Advocatenkantoor Hage
Ambachtelijke slagerij John van der Geer
Art & Identity
Aurijschool Bert Zuidhof
Aurijschool Ouwgie
Autobedrijf J.C. van Roekel
Axi keukencentrum
Bang & Olufsen Ede
Café De Pineut
De Fromagerie
De Heus optiek
Dierenspecialzaak 't Guppy
Drogisterij Karens
Ford-dealer Van der Kolk
Garagebedrijf Rien Meijer
Geurt van Heusden, groenten- en fruitspecialzaak
Hypotheek Visie
Ir. E. Lagerweij
Juwelier De Goudpoort
Kelderman Bouw
Kunsthandel Simonis & Buunk
Posthuma & Schutte, Netwerk Notarissen
Repro Mercurius
Visgilde Rijsemus
Riemens Daktechniek
Roel van Laar Interieurbouw
RVS Verzekeringen
Setpoint Herenkleding
Siereveld Makelaardij
Slijterij Borg
Tandarts Ede
Het Oude Politiebureau, Tapascafé & restaurant & vergaderaccommodatie
Tweewielercentrum Ede

---

een winkel
vol (cadeau-)
ideeën voor
binnen en
buiten

Geels

E D E

Grotestraat 111, Ede Tel.:0318 61 92 92
geels@geelsede.nl www.geels-edede.nl

voor een
volledige
impressie
bezoek
onze
internet
site

Fahrenheitstraat 24
Postbus 262
6710 BG Ede
Tel. : (0318) 624 523
Fax: (0318) 625 161

- 24 uurs glasservice
- Onderhoudsschilderwerk
- Nieuwbouw
- Utiliteitsbouw
- Isolatieglas
- Voorzetramen
- Rolluiken
- Zonweringen enz.

Arnhem, Barneveld, Ede, Renkum

Wessels

Modestoffen

wessels modestoffen Boogstraat 4-8, Ede
0318-617215

Op het gebied van internationale modestoffen is
Wessels een begrip in de regio's Arnhem, Barneveld,
Ede, Renkum en omgeving.

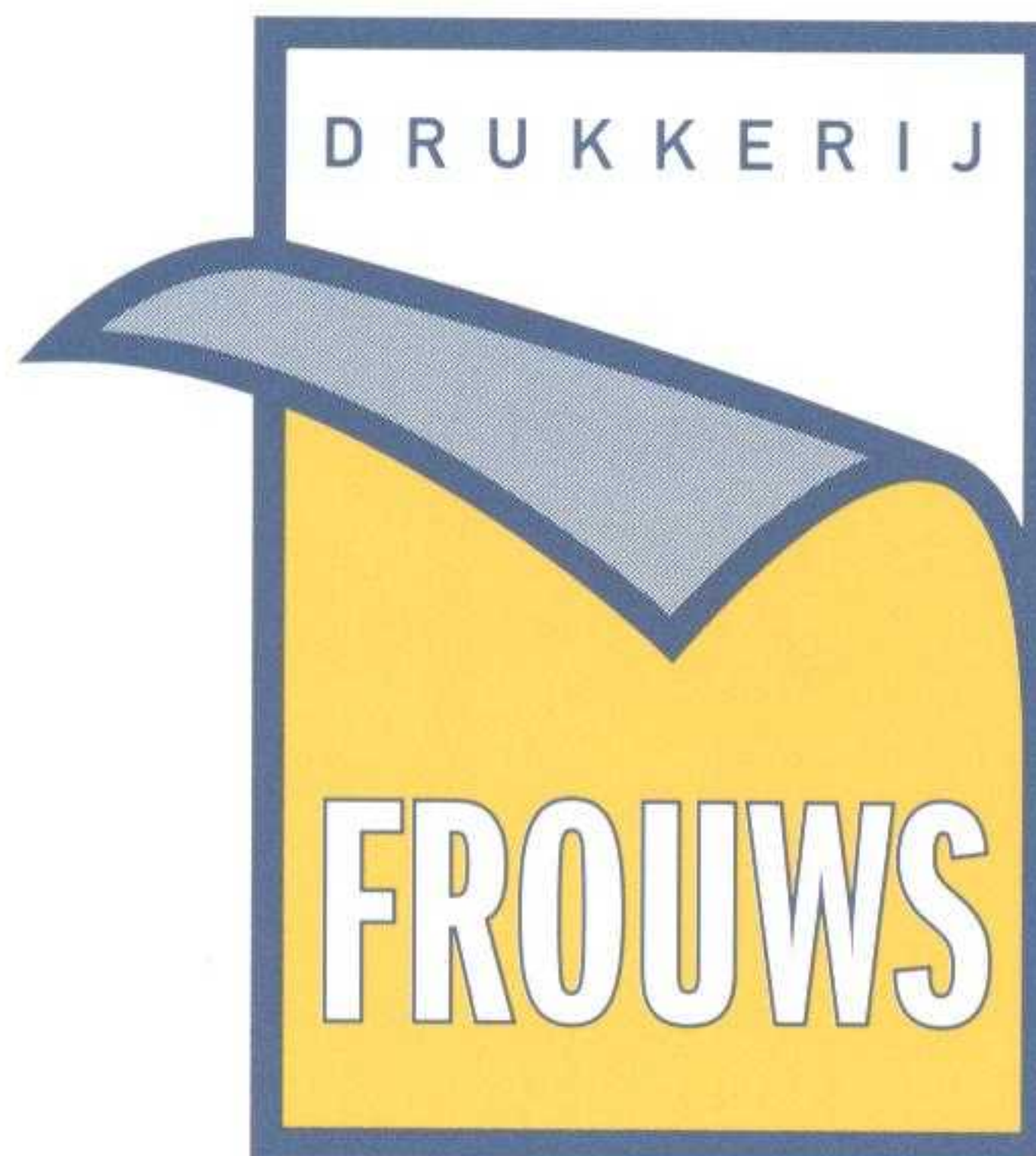
- modestoffen gevarieerd van:
- trendy tot klassiek
  - lycra tot bruidsstoffen
  - ieder seizoen aanbiedingen
  - deskundig advies.

Kortom een veelzijdig assortiment

Periodieken, handelsdrukwerk,
brochures en folders

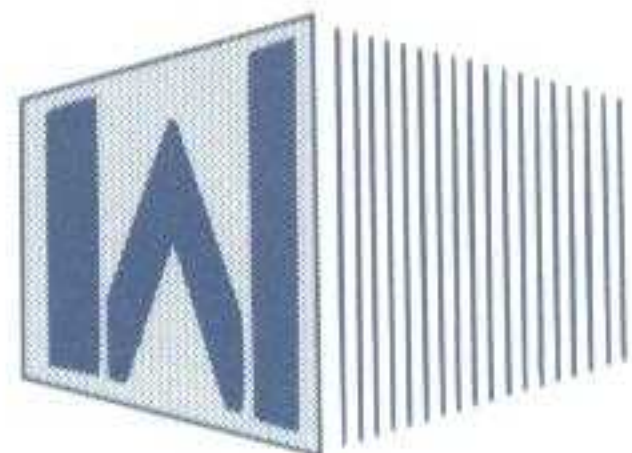
met vakmanschap vervaardigd bij:

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

AANNEMERSBEDRIJF

WILLEMSSEN & ELBERTSEN EDE

**NIEUWBOUW
VERBOUW EN ONDERHOUD**

Dwarsweg 10 - 6716 BJ Ede - Tel. (0318) 63 72 50 - Fax (0318) 63 97 62

MONDIAL MOVERS

Waaijberg verhuizers B.V.

Vlekkeloos verhuizen

overzee en over land

Ede Tel. (0318) 62 45 55 ■ **Hoogezand** Tel. (0598) 39 98 20

www.waaijberg.nl ■ info@waaijberg.nl

